

glas

ČASOPIS ZA
POLITIKU I
KULTURU ~

Ged. IV.

1960

Br. 2

U OVOM BROJU:

ŠTO NAM JE SADA ČINITI?

LINQUA GRADIŠĆANORUM

HRVATSKI DEVETNAISTI VIJEK

O MANJINSKOM PITANJU

O PROBLEMU TRGOVINE IZMEDJU ISTOKA I ZAPADA

ŠKOLA PJESNIŠTVA

PRIJATELJI

IZ ZBIRKE PJESAMA "Z LATNO RUKOVEĆE"

IZ KNJIGE "BLAGDAN ŽETVE"

EL PRADO

ŠTIKAPRONCEM

VIJENAC NARODNIH OBIČAJA

GRADIŠĆANSKA LIRIKA

PROLJETNA ZORA

"GLAS" IZDAJE HRVATSKI AKADEMSKI KLUB
Bec I., Tiefer Graben 25.

UREDNICI
Martin Prikosović
Stjepan Šulek

"GLAS" izlazi četiri puta godišnje.
Pretplata za četiri broja 16.-s.

Mišljenje pisca ne mora se slagati s mišljenjem uredništva.

ČITAJTE "GLAS"!

P. b. b. Erscheinungsort: Wien
Verlagspostamt: Wien I/1

Beč, lipnja 1960.

ŠTO NAM JE SADA ČINITI?

"Mi svi Hrvati u Gradišću veselimo se narodnom protuliću, ko nam nazvešćuje neumorni rad i nastojanja naših budućih narodnih peljacev u akademskom klubu"!

Tako piše Veljko Borić u svom uvodnom članku pod naslovom "Kade su asimilanți"?, u "Nasem Tajedniku" od 23. 4. 1960., a u kojem se on osvrće na prijedloge "Glasa" za sveopću reformu gradišćanskoga kulturno-političkog života.

Veseli nas, da se rad HAK-a u narodnom pogledu gleda kao protuliće, jer nas to hrabri, da u započetom pravcu nastavimo naš rad, makar nas ima samo pet ili šest aktivnih, kako Veljko Borić točno piše.

Kako se moj članak ipak nije onako shvatio u navedenom članku Veljka Borića, kako smo to mi bili zamišlili, bit će potrebno, da se ponovno osvrnem na istu temu i da opsirnije kažem, što je bila naša misao u posljednjem mojem članku.

Da se o nekim stvarima, za nas vrlo važnim, do danas nije takoreći ništa postiglo, jedna je činjenica, koja nam je u zadnje vrijeme jako pala u oči. Uzroke takvom nepovoljnom stanju naći ćemo jedino u organizaciji naših društava, to jest u neorganizaciji naših društava, koja rade bez ikakvih snažnih programa, bez koncepta. Jedan snažan koncept omogućio bi uspješnije napredovanje različitih problema naše nacionalne manjine.

Ja sam u svom zadnjem članku samo nabacio prijedlog, kako da mi prijedlog iz iz stadija ovog općeg mrtvila i spavanja u jednu novu fazu našega narodnog života, koju bi trebali nazvati gradišćanskim narodnim protulićem.

Nu, da li će u skoroj budućnosti kod nas u Gradišću nastupiti narodno protuliće, zavisi o tome, hoće li se svi odgovorni i sposobni Hrvati dati na skupni rad ili će sve ostati samo kod prijedloga, preko kojih će se mudro prijeći na staru cestu.

Da ovaj prijedlog za općom narodnom reformom dolazi upravo iz redova studenata, nije se za čuditi, kako se to člankopisac u navedenom članku čudi. Zapravo je svejedno, od koje strane dolazi ideja i prijedlog za reformom, ali možda ipak nije slučajno, da je ta ideja došla upravo od nas. Nu, ostavimo to. Vazno je jedno, a to je, da je ta ideja uopće došla u javnost na diskusiju i da se vremenom pretvori u stvarnost.

A sada, u iskrenoj diskusiji, postavljamo neka pitanja na pisca uvodnog članka u "Nasem Tajedniku" od 23. aprila 1960.

1. Nije li opravdana naša nestrpljivost? 15 godina je otišlo poslije rata i 5 poslije državnog ugovora, a mi još uvijek nemamo naših manjinskih prava, još uvijek nije riješeno naše školsko pitanje. Ako počekamo još 15 godina ispasti će jedno čitavo pokoljenje i u mnogim selima može izumrjeti hrv. riječ. Mi se ne možemo zadovoljiti time, ako se na ministarstvu kaže: prije treba riješiti Slovensko pitanje u Koruškoj. Jer možda će se riješiti Slovensko pitanje, a možda i pitanje južnog Tirola. A kad zatim gradišćanski Hrvati dođu sa svojim zahtjevima, mogli bi dobiti odgovor: a gdje ste bili dosad?

Doba je, da se opet nešto načini. To nije omladinska nestrpljivost, nego skrajnje vrijeme za opći alarm.

2. Je li je zaista čudno, ako pisac ovih redaka površno pozna HKD? Ja postavljam Veljku Boriću pitanje: Tko me je nastojao upoznati s tim društvom - mene i sve nas, pa čak i cijeli naš hrvatski narod u Gradišću?

Dragi Veljko Borić, postavi si i sam pitanje: Pozna je li hrvatski narod to društvo? Ako ćeš biti iskren, onda ćeš morati priznati, da to društvo ne pozna većina našega naroda - pa tako ni ja -, nego samo sakica Hrvata, koja se gradišćanskom narodu jednom na godinu u jednom hrvatskom selu na godišnjoj skupštini predstavi. Da li je to dosta?

Ma da ne poznam statute društva, želim otvoreno postaviti pitanje: Može li HKD, takovo kakovo ono danas jeste, zastupati cijeli gradišćanski narod? Ja mislim, da to pored današnjeg stanja stvari nije moguće. Naša nacionalna manjina ima više društava, koja nisu sekcije HKD u Gradišću (na pr. HKD-Bec, HAK i dr.).

Kako bi se stvorila mogućnost, da dodje do reaktiviranja HKD (i svih drugih društava), bilo bi uda potrebno sazivanje jedne sveopće konferencije, koja bi se mogla nazvati Radna zajednica gradišćanskih Hrvata, a na kojoj bi morali biti zastupani slijedeći predstavnici: HKD-Gradišće, HKD-Bec, HAK-Bec, Štamparsko društvo, Političke stranke, Crkva, Učiteljstvo, nezavisni kulturni radnici, sindikati, katolička omladina, seljaci i radnici i dr.

Za tu konferenciju, na kojoj bi bili uda zastupani svi predstavnici naših društava, staleža i kulturno-politički radnici, predlažemo slijedeće prijedloge za dnevni red:

1. Formiranje i organiziranje Radne zajednice gradišćanskih Hrvata, koja bi se morala tako organizirati, da bi se u budućnosti na godinu po nekoliko puta sastala sa svim gore navedenim predstavnicima i na taj način raspravila sva goruća pitanja naše nacionalne manjine. Kao sadašnji problemi i pitanja su:

a. ŠKOLSKO pitanje. Tko je kriv, da još uvijek nema naš narod svoja školska prava? Tko je kriv, da se ne goda ništa? Da li je kriva savezna vlada? Ili zemaljska vlada? Je kriv narod sam? Kako da mi dodjemo do tih prava? Nedavno se je proširio glas, da ministarstvo nastave ni onda ne bi moglo riješiti našega školskog pitanja, ako bi i htjelo, jer da nema nijednog prijedloga od nas, kako da se riješi ovaj za naš opstanak najbitniji posao? Je to istina?

b. Jezik: narječje, književni jezik, pravopis.

c. Štampa.

d. Pitanje propagande na nutra i propagande na van: pozornice, folklor, veze...i dr.

e. Stvaranje koncepta ili programa naše manjine. Stvaranje temelja za reaktiviranje svih naših društava.

Još ostaje jedno otvoreno pitanje. A to je, kako da uopće dodje to te konferencije, do organiziranja Radne zajednice gradišćanskih Hrvata? Tko će to organizirati? U tu svrhu trebao bi se postaviti jedan komitet, koji sve pripremio. A tu zadaću morali bi preuzeti na sebe naši vodje iz kulturnog i političkog života. Oni bi trebali poduzeti potrebne korake, da se stanu u vezu sa svim ljudima i da istraze sve mogućnosti, kako bi se to najbolje sprovelo u djelo. Uspjeh ove konferencije, to jest stvaranje Radne zajednice gradišćanskih Hrvata odvisio bi u prvom redu od dobre ili loše organizacije...

Kad smo završili gornji članak, a na temelju naših dosadašnjih diskusija i međusobnih razgovora, pojavio se u "Tajedniku" od 21. maja 1960. novi uvodni članak, pod naslovom "Odgovornost za narod" od pisca F.S., a koji ustanovljuje, da radnicij oko "Glasa" u Becu sve aktivnije vrše utjecaj na kulturno-politički život u Gradišću.

Ovaj članak napisan je pod utjecajem pisma H.R-a, pokrajinskog peljaca kat. djelačke omladine uredništvu "Našega Tajednika", u kom H.R. otvoreno kaže, da su grad. Hrvati, a osobito omladina, premalo povezani s kulturno-političkim životom. H.R. se poziva na mišljenje pisca m.p-a (u "Glasu"), s kojim se slaže u sazivanju jedne konferencije svih hrvatskih rodoljuba, iz svih slojeva naroda.

Ovimе je potvrđjen nastup hrvatsko-gradisćanske omladine za zajedničku stvar. Ova činjenica govori, da ne izgleda sve tako kako mnogi misle, da omladina nema smisla i zanimanja za hrvatsko-gradisćanska pitanja.

F.S. u svom uvodnom članku "Odgovornost za narod" među ostalim konstruktivnim riječima kaže i slijedeće: "Naši djaci u Akademskom klubu su već u prvom broju svoga časopisa "Glas" izrazili ne samo volju na suradnju s našimi odgovornim krugima u Gradišću, nego oni su si postavili za mnogo više cilje. U posljednjem broju "Glasa" načinio je m.p. prijedlog, na koga se poziva i naš štitelj H.R. u svom pismu na uredništvo. Bilo bi potpuno krivo, ako se prepusti m.p.-u i njegovomu članku uloga "kričega u pustinji".

F.S. dalje piše: "Zato ide i na ovom mjestu apel, da se zaista organizira u nedugom času jedan takov sveopći hrvatski sastanak, mogli bi reći forum, ki neka ozbiljno i trizno potresa sva ona pitanja i probleme, ke je m.p. naveo u svom članku u "Glasu".

Na temelju ovih međusobnih izmjena misli, čvrsto se nadamo, da se ne će zbog lagodnosti i straha prepustiti ove mogućnosti da propadnu i da se ne iskoriste, za ono, za čim uvjereni i svijesni Hrvati teže. (Vidi "Glas" br. 1. 1960.)

m.p.

VIJESTI IZ KLUBA

Dne 9. 6. 1960. održao je Hrvatski akademski klub u Beču svoju ovogodišnju Generalnu sjednicu, na kojoj se je izabrao novi odbor kluba.

Iz izvještaja predsjednika Rudi Orišića bilježimo slijedeće točke djelatnosti. Predavanja: dr. Blaschka O ciljevima i zadaćama Radne zajednice Istok (Arbeitsgemeinschaft Ost); dr. Ante Andorfer dva predavanja O manjinskom pitanju; dr. Ivan Vitezić O Hrvatskom devetnaistom vijeku; Nikola Benčić O gradisćanskoj hrvatskoj literaturi; Petar Palatin O gradisćanskim hrvatskim narodnim pjesmama. Kurs hrvatskog jezika držao je dr. Ante Andorfer. Kurs je bio dobro posjećen. Posjeti hrvatskim selima s igrokazima od Augustina Blazovića; u Pajngert s "Hižom Drašković", a u Filjež, Mjenovo, Vinčet i Čembu s "Koliko smo, to smo". Na ovaj način produbila se ziva veza između sela i učeće omladine.

Dosadašnji predsjednik Rudi Orišić pokazao je mnogo izvanrednog smisla za solidnu organizaciju, te mnogo idealizma i volje za akciju. Zato je prošlogodišnji rezultat rada bio najuspješniji i najbolji, od kada postoji klub. Rudi Orišić ove godine nazalost ne moze biti predsjednik, jer odlazi u inozemstvo na produzetak svojih ekonomskih studija.

U novi odbor kluba ušli su slijedeći: predsjednik Martin Prikosović, podpredsjednik Stjepan Horvat, tajnik Jelka Biric, blagajnik Ignac Jagsić, kluturni referent Nikola Benčić. Za kontrolore su izabrani: Petar Palatin i Josko Čencić.

Novi predsjednik Martin Prikosović pozvao je sve članove kluba, da aktivno učestvuju u radu.

Na koncu se razvila diskusija o-od Rudi Orišića-predloženom Nacrtu za program Hrvatskog akademskog kluba.

-k

LINGUA GRADISČANORUM

"Po njemu si sve što jesi:
svoje tijelo, udo svijeta
bus posebnog svoga svijeta,
u naroda silnog smjesi.
Bez njega si bez imena,
bez djedova, bez unuka,
u prosati sjena puka,
u buduće niti sjena!"

(P. Preradović)

Zapravo sam htio napisati "lingua barbaries", Tako nazivahu sredovječne kronike slavenske jezike. Danas možda naši susjedi, Austrijanci i Mađjari, dodavaju tu oznaku našem jeziku. Moraju ga tako nazivati, jer oba susjedna naroda, ako prišluskuju naš govor, upoznaju u njemu mnogo njihovih riječi. Ta činjenica ne ukazuje na čistoću našega jezika, već na to, da smo pod silnim utjecajem susjednih velejezika.

Mi ne upotrebljavamo tuđice zato, što ne bi imali naših pravih, udomaćenih izraza, već jednostavno zato, jer je nama tako laglje govoriti. Ta mješavina je danas već tako u modi, da se moramo mnogo puta pobožati, da to nisu Hrvati, već neki drugi narod, koji je neko vrijeme živio uz Hrvate, a kasnije se uglavio među Nijemce i Mađjare, pa od svakog naroda naučio nešto i danas govori tom jezičnom salatom. Taj jezik je smijeh i spot našega naroda pred drugim narodima.

Što je jezik? Najjednostavnije možemo kazati: jezik je ogledalo općenarodne duše, koje ogledalo vjerno reflektira život, nadarenost, vjestinu i duhovitost jednoga naroda. Ako jedan tuđjinac, pa i mi sami, istini pogledamo u oči, vidjet ćemo veoma ružnu sliku. Za tuđjinca smiješna, a za nas tragična, jer će nas prikazati epigonima jednog naroda bez duhovitosti i nadarenosti. Čudnovatom zivotinjom u jezičnoj basti svijeta. A da smo egzočični u ovoj basti, krivi smo mi sami. Jezik nije privilegija učitelja i nekoliko kulturnih radnika, kako to neki misle, nego općenarodna imovina i zato se svi moramo truditi, da ga njegujemo i da držimo korak s vremenom. U ovom pogledu je naš narod prilično konzervativan. Konzervativnosti u jeziku nema mjesta, jer njom se kopa samo grob, u kojeg će se naš narod vremenom sam povaliti na vječni san. Konzervativnim ponašanjem smatram ono, kada se grčevito borimo protiv "novih" riječi, koje se pomalo uvadjaju u jezik. Medjutim ove riječi nimalo nisu nove, tek što smo je mi zaboravili, a danas se ponovo iskapaju iz riječnika i sjećanja. Vrhunac ove negativne pojave je, kada se ugledne i vodeće licnosti našeg naroda o ovim novim riječima negativno izražavaju, te je jednostavno markiraju tuđjim, srpskim, ili ruskim. Sa takvim odrazima vrše samo destruktivni rad i bace svakom takvom izjavom jednu lopatu više crne zemlje iz jame, koju možda neznano i nehotice pripremaju našem narodu.

Ptica se poznaje po peru a čovjek po jeziku. Ako mi pomalo zaboravljamo naš jezik, to znači da umiremo, gubimo naš karakter. Neki tvrde da nema hrvatskoga jezika i umjetnosti. A ja kažem da ima! Nijekanje našeg jezika, kulture i narodnosti, pesimistično oertavanje nase budućnosti proizlazi iz nepoznavanja svoga vlastitog jezika i vlastite umjetnosti. Jer naši ljudi i većina inteligencije poznaje umjetnost citavog Zapada i zna tucet stranih jezika, ali svoga ne poznaje, jer se ga stidi, jer nema toliko samouvjerenja i hrvatskog ponosa u sebi, da bi se upustio u proučavanje finesa svoga jezika. Ta naravna stvar, da čovjek

svoj materinski jezik poznaje najbolje, nažalost, kod nas nije tako naravna. Ako se mi sami sramimo našega jezika i tajimo našu umjetnost, kako možemo onda dokazivati drugima, da mi imamo neka posebna prava? Nikada ne smijemo zaboraviti stihove M.M. Miloradića:

"Naš jezik kroz veke star,
Je mudrosti pun ormar".

Protiv njegovog duha se okrenu svi oni, koji sarkastično, i isprsavajući se, tvrde: "Mi smo posljednje hrvatsko pokoljenje. Nema više Hrvata"!

Njihova uobraženost kvarj samo našu omladinu i hrvatski duh. Oni misle da se time proglašavaju posljednjim herojima hrvatstva. A oni u stvari time isticu samo svoju kukavnost i krivicu, koja se nikada ne će moći oprati. Kukavnost zato, što ne osjećaju u sebi toliko snage, da bi spašavali ono, čemu tako hladnokrvno pjevaju rekviem. Kukavica je svaki Hrvat, koji je svijestan svoje pripadnosti, a ne nadje posla na kulturno-političkom polju. Hrvatstvo počinje baš tamo kod čovjeka, gdje on za njega počinje aktivno raditi, da bi se poboljšala očajna situacija. Ne može se niko skloniti pred radom s izrekama: "Kada svršim studiju, kada budem finansijski osiguran, kada budem imao dobro namještenje (- najčešće se desi, da se izučeni više ne vraća svojem narodu, a dobro namješteni se mirno pusti u mekani stolac i lijepo zaboravi na svoj rod). Tu nema izgovora. Ko se nastoji izvuci iz posla i zalaganja, taj griješi.

"Ta jezik bi rad zatrt?!
To je zlo i grijh na smrt!
Je kulturi ložit vrat,
Je oltare rusit zgat!"

Bojimo se valjda, da će nam se neki narugati, da će nas izgrditi! To potvrđuje samo našu slabost, kukavnost, izdaju!

Ideali plamte u nama sve dotle, dok oni žive u našim srcima, u nama samima. Ideali ne umiru. Oni su vječni.

Glavno težište u podučavanju i čišćenju našeg jezika leži i ležat će na učiteljima. Kako učitelji u školama nauče djecu, tako će se naš jezik razvijati. Koliko učitelji traže od naše djece, toliko ćemo moći i mi tražiti od omladine.

"Ljubi si ga, rode, iznad svega,
u njem živi, umiri za njega!"

Nikola Benčić

HRVATSKI DEVETNAISTI VIJEK

Dne 12. V. 1960. održao je u klubu lektor hrvatskog jezika na bečkom sveučilištu dr. Ivan Vitezić interesantno predavanje iz hrvatske prošlosti pod naslovom Hrvatski devetnaisti vijek.

Želimo da i naše citaoce upoznamo sa sadržajem predavanja, pa eto, u kratkim crtama prenosimo slijedeće:

Predavac je radi sistematike temu podijelio u tri razdoblja:

1. Razdoblje između 1790. i 1848. 2. Razdoblje između 1848. i 1849. 3. Razdoblje između 1849. i 1900, odnosno 1918.

Radi opširnosti materijala culi smo samo o događajima u Hrvatskoj u prva dva razdoblja, dok će nam o trećem razdoblju dr. Ivan Vitezić govoriti jednom drugom prilikom.

Kao uvod u temu, predavač je naglasio, da Hrvatska u geopolitičkom, vojničkom i strateškom pogledu ima nepovoljne granice,

(Nastavak na str. 14.)

O M NJINSKOM PITANJU

AUSTRIJA SE JE OBAVEZALA U ČL. 62. SENZERMENSKOG UGOVORA, DA ĆE PRIZNAVATI PROPISE O ZAŠTITI MANJINA KAO TEMELJNE ZAKONE, KOJIMA NE ĆE SMJETI NI NAJMANJE UMANJIVATI VRIJEDNOST NIKAKVIM DRUGIM ZAKONOM, NIKAKVOM DRUGOM NAREDBOM, A I NIKAKVIM SLUŽBENIM ČINOM.

Jedno je prema nadležnosti školstvo, a drugo je naprotiv narodno manjinsko pravo, u koje spada i manjinsko školsko pravo.

Po čl. 14. državnog ustava, državni i pokrajinski djelokrug na polju školstva bit će uređen posebnim državnim zakonom ustavne kvalifikacije. Austrijsko zakonodavstvo do danas nije još ispunilo ovog svog obećanja, te takav zakon, obećan javnosti već prije 40 godina, do sada još nije bio izglasan. A u § 42. zakona o prelazu k saveznom državnom ustavu od 1. listopada 1920. god. u tekstu formuliranom 1929. god. onaj prelazni propis, kojemu je dakle već 40 godina, još i dalje stoji, da se na polju školstva stari austrijski carski i republikanski zakoni mogu promijeniti samo putem t. zv. paktiranih zakona, t. j. putem državnih i pokrajinskih zakona, koji se ujedno podudaraju jedni s drugima. Jedine su iznimke visoko školstvo (šveučilišta, tehničke i druge visoke škole) te propisi o učiteljskim plaćama. I promjene postojećih pokrajinskih zakona na polju školstva mogu se provesti samo putem paktiranih zakona pokrajine (zemlje) i države (saveza).

Time je školstvo do daljnjega posao paktiranog zakonodavstva, te nije niti samo državno djelo a niti jedino pokrajinska stvar. Drukčije je to s narodnim manjinskim pravom.

Kako je ustavno sudište to proglasilo svojom presudom od 19. ožujka 1958., narodno je manjinsko pravo isključivo državno pitanje koliko u donošenju toliko u provođenju zakona, jer se narodnosno (nacionalno) pravo odnosi na temeljna prava i slobostine, pa stoga spada pod kompetenciju "materijalnog državnog ustavnog prava" čl. 10. št. 1. br. 1. državnog ustava.

A uz to proizlazi iz čl. 8 državnog ustava, da se jezičnim manjinama putem prostih državnih zakona mogu koncedirati i onakva prava, koja prelaze okvir temeljnih prava zajamčenih manjinama u ustavnim propisima, na pr. u propisima senzermenskog mirovnog ugovora, bečko-belvederskog državnog ugovora i u katalogu ustavnih prava čl. 149. ustava, naime u čl. 19. državnog temeljnog zakona.

Prava se narodnosnih, etničkih i jezičnih manjina dakako dađu proširiti putem prostih državnih zakona; posve je pak razumljivo, da se prava narodnih manjina uopće ne smiju ograničiti putem prostih zakona. A u koliko bi se ona ograničila putem ustavnih zakona, takvi bi ustavni zakoni bili i povrede totalnog ustavnog prava i kršenje internacionalnog javnog prava.

Austrija se je obavezala u čl. 62. senzermenskog ugovora, da će priznavati propise o zaštiti manjina kao temeljne zakone, kojima ne će smjeti ni najmanje umanjivati vrijednost nikakvim drugim zakonom, nikakvom drugom naredbom, a niti službenim činom.

K osnovnim načelima austrijskog ustava uz načelo demokratskog republikanstva, uz princip federativnosti savezne države i uz načelo zakonitosti u državi pripada također i načelo zaštite manjina. Monarhija, centralizam, diktatura, odnarodjivanje (denacionalizacija) jesu totalne revizije ustava.

Prema spomenutom čl. 62., koji je austrijski ustavni propis, svako je ograničenje manjinskih prava protuustavno bez plebiscita i bez odobrenja po pravilima međunarodnog prava.

Povrh toga Austrija je priznala u čl. 69. senžermenskog ugovora, da su propisi o zaštiti manjina obaveze međunarodnog interesa i da se svako razilaženje u mišljenju o pravnim i stvarnim pitanjima smatra spornim slučajem, koji spada pred stalno međunarodno sudiste, i to bez obzira postoji li ine organizacija društva naroda.

Austrija je ponovila isto takvo priznanje u čl. 34. i 35. belvederskog državnog ugovora, pri čemu se najprije razvrstavaju pokliskarsko povjerenstvo i komisija ugovorne arbitraže.

T. zv. korporativni i autoritativni Dollfussov ustav, svečano proklamiran 1. svibnja 1934., stavljen na snagu 1. srpnja 1934., s jedne strane bijaše ukinuo član 19. državnog temeljnog zakona, ali s druge strane konačno jasno uredio sva pitanja školske nadležnosti (čl. 37.). Nego taj je ustav bio odstranjen god. 1938. od Hitlera via facti, a onda dokinut god. 1945. od Druge republike Austrije.

Gradiscanskom se zakonu 1936. god., d. z. 1. br. 136, o pučkim školama, koji je bio izglasan od savezne skupštine savezne države Austrije po odredbama Dollfussova ustava, danas predbacuje, da je na novo uredio osnovno školstvo u Gradiscu te time promijenio dotadašnje pokrajinske propise, a da nijesu bili paktirani o tom zakoni između saveza Austrijskog i zemlje Gradske, te da je povrijeđen gore spomenuti § 42.

Time je uzdrman i sam gradiscanski zemaljski školski zakon od 1937. god., jer time gubi svoju bazu, budući da je zemaljski zakon samo izvedbeni zakon, zakon za izvodjenje saveznog nacelnog zakona o osnovnom školstvu u Gradiscu.

Nego ovaj je prigovor utvrđen samo u pogledu školstva, ali nikako u pogledu uređenja manjinskog školstva, koje ne spada u opće pravno područje školstva, nego u posebno pravno područje narodnog manjinskog prava.

Dr. Ante Andorfer

O PROBLEMU TRGOVINE IZMEDJU ISTOKA I ZAPADA

Već je o ovom prilično teškom problemu dosta toga napisano. Mišljenja o ovom pitanju podijeljena su u dva pravca: jedni su za izgradnju trgovačkog sistema između Istoka i Zapada, a drugi su protiv toga. Nu, kako bilo da bilo, činjenica je, da Trgovina između Istoka i Zapada postoji i da se je njen volumen u zapadnom svijetu različito razvijao. Izmjena dobara odvija se uglavnom u obliku bilateralnih obračunskih nagodba, a kreće se ispod 3% cjelokupne izmjene dobara. Brojevi su od drugorazrednog značenja. Jedna se činjenica ipak mora naglasiti: Zapadni svijet, naime, ne ovisi o trgovini s istočnim svijetom.

Da je ova razmjena dobara tako mala, uzroke treba tražiti prije svega u nekim ograničenjima, smetnjama. U zemljama istočnog bloka nedostaju tako izvozna (eksportna) dobra. Pokraj ove činjenice, mora se također naglasiti, da njihova valuta nije istovremeno inostrana valuta.

Satelitske zemlje povezane su sa Sovjetskim savezom u obliku preferentskih ugovora i stanirano je otpremanje robe u zapadne zemlje.

Osim ovih činjenica, tu postoje i druge smetnje, tako u samoj strukturi i brojcanim bilancama. Što se tiče same strukture, mora se kazati, da se u istočnom bloku, uglavnom politički uslovljenim postupcima, gospodarstvo poslije rata naglo razvijalo.

Poznato je, da je do 1945. g. prostor Istoka, odnosno Jugoistoka, bio pretežno zemljoradničke prirode, te je danas tradicionalna nadopuna životnih dobara u srednjoj i zapadnoj Evropi izgubljena. Čak je osnova ishrane stanovništva podvrgnuta opasnostima. To samo posljedica promašenog planiranja, već svijesno nastojanje, jer istočni režim zadaje poljoprivredi snažne terete na isporuke i poreze, da bi mogao dohvatiti ove narodne grane mobilizirati za investicije. Tako je režim prisilio zemljoradničko stanovništvo do 1/3 općeg dohotka za industrijske investicije, makar je dohvat na osnovu vrlo skromnog životnog standarda u zemljama istočnog bloka prije svega bio određen za hranu, odjecu i stan, dakle za najnužnije izdatke.

Sam se po tome mogu rastumačiti vrlo visoke investicione otplate u istočnom bloku, s kojima ne mogu ići ukorak netotalitarne zemlje, ako one ne dobe dovoljno sredstava iz kapitalnih uvoza. Ovdje također leži tajna natječanja između Indije i crvene Kine, koja se odigrava iza kulisa i čiji će rezultat biti od najvećeg značenja za cijelu Aziju.

Na drugoj strani, trpe sve istočne države pod trajnim deviznim poteskoćama, jer devize u trgovini sa zapadnim svijetom mogu potjecati iz viska.

K tome treba nadodati, da je Moskva značenje nerazvijenih zemalja odavno upoznala, te im djelotvorno pomogla. Tamošnje siromastvo i niski tehničko-gospodarski stupanj razvitka predstavlja najbolju zemlju hraniteljicu za razvoj komunizma. Zato danas Rusija ne skrtari s pozajmicama i darovima tih zemljama, naročito tamo ne, gdje se već u kratkom vremenu mogu očekivati politički plodovi. Statistički podaci čak pokazuju, da je u nekim važnim područjima gospodarska pomoć Istoka u vidu kredita i pozajmnica prestigla zapadne kredite i pozajmnice. Naravno: u tom su pravcu uključene i satelitske zemlje. Kalkulatorične osnove također pokazuju, da se mnogo puta ne traže natrag vlastiti troškovi, tako, da su se pod takvim okolnostima zapadna poduzeća našla prisiljenim, te se povukla natrag. Isto tako i ove pozajmnice (s 2% p.a.) - čija su plaćanja predviđena čak i u formi istočnih proizvoda, kao na pr. egipatske vune - predstavljaju prednost, budući da su se poslije rata kamati na zapadnim tržištima neprekidno povišavali.

Prema tome, da se rastumačiti, da razvitan vanjske trgovine ne ostaje bez dalekosežnih posljedica. Čak se čini, da trgovina sa Zapadom od više strana stoji u prijetnji. To se očituje prije svega u politikom uslovljenim prometom Istoka s nerazvijenim zemljama, ali također kroz zapadnu i istočnu integraciju, koja upravo sada napreduje. U kojoj se mjeri razvija trgovačko prepletanje unutar istočnog bloka, vidi se najbolje po tome, da je na pr. promet Sovjetskog saveza s Istočnom Njemačkom veći, nego promet s pet najvećih vanjsko-trgovačkih partnera slobodnog svijeta, naime Finskom, Velikom Britanijom, Njemačkom saveznom republikom, Francuskom i Austrijom. Na drugoj pak strani, možemo već sada kazati, da će u pogledu integracije u zapadnoj Evropi - prije svega sto se tiče konsumnih dobara - doći do velikih poteskoća u eksportu s zemljama istočnog bloka.

Stručnjaci su na Zapadu toga svijesni. Ako Istok želi snažnije forsirati svoju trgovinu sa Zapadom, mora on u prvom redu nešto nuditi, što pak zapadne zemlje interesira. Ova okolnost zato traži, da se Zapad s gospodarskim planovima Istoka što bolje upozna, kako bi saznao, na kojem je sektoru Istok uopće sposoban da s njime konkurira.

Pri tome se moramo pitati, koji su gospodarski planovi Istoka? Mogu li se ovi planovi sprovesti u život s vlastitim sredstvima? Na kojim područjima može Zapad računati na povoljne aferte?

Ako se posmatra novi sedmogodišnji plan Sovjetskog saveza,

može se primjetiti da je povezan s povišenjem realnog dohotka radnika i seljaka u kolhozima. Poduzimaju se koraci da se osigura unutrašnja stabilnost, što bi također bio preduvjet, da se rubalj razvije u multilateralno novčano sredstvo. U Moskvi je ova namjera često naglašena.

Vrlo je naglašena koncentracija tehnike i gospodarstva. Iako u Sedmogodišnjem planu mnoge stvari djeluju propagandistički, mi ipak stalno moramo držati pred očima činjenicu, da se već od nekog vremena industrijski uspjesi objavljuju u brojevima, u koje ni stručnjaci ne sumnjaju. Planski sistem, unatoc svojih loših strana, Sovjetski savez dopeljaio je do druge industrijske sile u svijetu. Daljni razvitak Sovjetskog saveza sigurno ne će ostati bez utjecaja na svjetsku trgovinu.

Za novu sovjetsku politiku proizvodnje značajnija je kompletna mehanizacija i automatizacija, te izgradnja atomske snage.

Osim toga, sovjetsko društvo postepeno povisuje životni standart, što se vidi na sve većoj ponudi konsumnih dobara, kao i na izgradnji samoposlužnih trgovina po zapadnom sistemu. Prema tome nova generacija sada više ne treba samo slike budućnosti gledati, već može konačno očekivati nešto konkretna.

Makar je Hruščov s objavom Sedmogodišnjeg plana zakazao borbu kapitalističkom svijetu, ipak se pokazuju težnje za trgovinom sa Zapadom, jer intenzivizacija trgovine sa zapadnim svijetom predstavlja preduslov za uspjeh Sedmogodišnjeg plana. Istok treba kredite, ako želi ispuniti svoje planove. Gospodarska statistika O. U. N. (Organizacije ujedinjenih naroda) pokazuje, da se Amerika kao najveća industrijska snaga zemlje drži vrlo po strani naprama sovjetskim trgovačkim željama i to iz razumljivih političkih razloga, te je ona postojeće trgovački embargo sacuvala.

Također bi bilo interesantno ispitati, s kojom će robom Rusija u svojoj budućoj eksportnoj ofanzivi raspolagati.

To se ogleda na polju konsumnih dobara - usprkos nerodice u prošloj godini - i to u prvom redu s pšenicom. Sovjetski savez želi s pšenicom konkurirati s Amerikom i Kanadom, premda mora veliki dio eksportirati u satelitske zemlje. Nadalje su Rusi na sektoru alatnih masina presli na masnu proizvodnju, na koji će se način moći sniziti troškovi proizvodnje do polovice. Dok upravo na tom području proizvođač u zapadnom svijetu kroz individualizaciju alatnih masina sili potrošača, da se kod dobave nadomjesnih dijelova vraća k istom fabrikantu, pokušava Sovjetski savez sa svojom standartnom i masnom proizvodnjom baciti na zapadno tržište vrlo jeftine alatne masine.

Zapad se snažnije trgovati s istočnim blokom samo onda, ako istočnom bloku činjenično uspije, da na jednoj strani svoju ponudu povisi, a na drugoj pak strani svoj sortiment proširi.

Ako i sada u istočnom bloku za eksport nema velikog sortimenta, koji bi bio interesantan za Zapad, Zapad će u konkurenciji sa sovjetskim savezom u budućnosti morati više nego dosad računati.

Šov.

Rudi Orišić

Što ste dosad učinili za širenje "Glasa" u Gradišću?

ŠKOLA PJESNIŠTVA

Prativši naše suvremeno pjesničko stvaranje, naišao sam na mnogo nezakonitosti i grijesenja protiv zahtjeva i pravila metrike i slaganja stiĥova. Zato sam odlucio napisati jednu studiju teorije pjesničke umjetnosti.

Pjesništvo je skup svega onoga, što su pjesnici izrazili riječima, nastojeći da svoj osobni život i svijet oko sebe maštom preobrazu tako da godi našem duhu po obliku i sadržaju.

Pjesništvo je umjetnost. Zato se pjesnik trudi da postigne što višu skladnost i savršenstvo u izrazu. Ako je nešto skladno, znači da je lijepo, jer godi našim osjetilima i duhu. Da čovjek postigne tu skladnost treba se držati nekih pravila.

Pjesništvo se služi riječima. U carstvu riječi caruje pjesnik i on upravlja riječima magično i vjesto. Ovo carstvo je carstvo carstva, u kojem može čovjek sveupoznati i razumjeti, čudivši se toj beskrajoj ljepoti, a istovremeno može on glupo i tupo stajati pred kopijama i blejati u taj svijet, bez toga da bi i jednu mrtvicu razumio i pojmio iz tog čudnovatog svijeta.

Vrijednost jedne pjesme ovisi o jeziku, o sadržaju, o samom pjesniku. Već sama riječ pjesma (jacka) kazuje, da se pjesničko djelo pjeva. Naše stare pjesme pjevale su se uz gusle. Danas se većina pjesama čita ili recitira. Ako čitamo dobru pjesmu na glas onda ćemo osjetiti, kako ona u sebi nosi toliku zvučnost, kako se naš glas uzdiže, i pada, jača i slabi, te nam se čini kao neka melodija. Sveto dolazi od toga, što su u pjesmi riječi raspoređene s narocitom pažnjom, po stalnim pravilima ili prema priznatim uzorima. Kako melodično će biti pjesma to ovisi od vještine i ličnosti pjesnikove. Prvobitni zahtjev svake pjesme jeste RITAM. Mijenjanje vremena, kucanje srca, gibanje planeta - sve to pokazuje zakonitost, koja zakonitost leži u nama, izvan nas, dakle u stvarima. Na toj zakonitosti se osniva ritam. Ritam znači pravilnu izmjenu u nekoj pokretnoj životnoj cjelini. Najmanji sastavni dio stiha je slog, ali slog ne pravi ritam. Najmanja ritmička jedinica su dva sloga, koji nisu dinamički jednaki, jer u tom slučaju nema izmjene.

Gotovo u svim živim jezicima dinamiku sloga u stihu određuje naglasak, što znači da se slogovi raspoređuju u pravilan ritam tako, da redovno naglašen slog znači arzu ili dinamički jaču, a nenaglašen slog tezu ili dinamički slabiju jedinicu. Kod višesloznih riječi se smatra, da postoji pored pravog naglaska još jedan naglasak na drugom slogu.

Najmanji ritmički dio stiha zove se stopa. Svaka stopa ima samo jednu arzu, te jednu ili dvije teze. Stope koje su uobičajene u hrvatskoj starijoj ili novijoj metrici redovno su dvoslozne ili troslozne. To su: 1. Trohej. 2. Daktil. 3. Jamb.

U narodnim pjesmama je jamb skoro nepoznat, budući da u štokavskom naglasak pada što dalje do kraja riječi.

Stih nekoga naroda ne odgovara samo prirodnoj muzici jezika, nego i karakteru naroda, pa i samom obilježju zemlje.

Zbog raznolikosti u stopama nazivaju se stihovi redovito po broju slogova: osmerac, deseterac, jedanaistterac i td. Junacka pjesma je najčešće trojejski deseterac, koji se zato zove narodnim desetercom.

Svaki stih ima redovito u sredini odmor ili cezuru, koji ne mora biti točno u sredini, već treba da se ravna po značaju i smislu stiha.

Ima stiĥova određjenih oblika i imena, koji su naročito uobičajeni u pjesništvu pojedinih naroda. Heksameter kod Grka. Aleksandrinac je rasiren u fr. pjesništvu (od dvanaist slogova s odmorom u sredini). Endecasillabo se zove jedanaisterac, kojim su pjevali najveći talijanski pjesnici: Petrarka, Dante, Tasso i mnogi drugi.

Kod starih grčkih i rimskih stihova prirodan naglasak nije odgovarao arzi i tezi u stihu. Stoga se stih govorio po naročitim pravilima. Ta metoda je bila više podvrgnuta mehanizmu zakona t. j. skandiranju, nego li recitiranju po smislu riječi.

U novom pjesnistvu živih suvremenika je prevladao prirodni naglasak riječi kao načelo. Prema ovom pravilu, je govorenje stihova postalo gibljivije. Stoga ne pada arza u živim jezicima uvijek strogo na naglašeni slog. S prevladavanjem prirodnog akcenta se pojavi jedna nova osobina stihova, koja jače učvršćuje ritmicke izraz pjesme, nego što je to moglo skandiranje. To je srok ili rima. Srok je ukras stiha, koji markira svršetak stiha i veže dva ili više stihova u jednu nerazdruživu cjelinu. Srok znači potpuno podudaranje svih slogova u dvima riječima počevši od naglašenog sloga. Srok ne smije biti protivan duhu jezika i smislu pjesme.

Po broju slogova koji se slažu, razlikuju se; muški: hlad - grad; ženski: sela- kapela; dječji: snivaju- plivaju.

Srokovi se u pjesmi prepleću. Po prepletu srokovi mogu biti:

uzaštopce: aa bb

ukršteni: ab ab

tercine: aba bcb cdc i td.

Slobodan stih nema odmjerenih forma.

Pravilni stihovi se vezu u određenu cjelinu, koje zovemo kiticama ili strofama. Hrvatski pjesnici devetnaistog stoljeća su prenijeli klasične strofe sa 4, 6 ili 8 stihova i različitim prepletanjem srokova, a kod nekih pjesama nema strofa nego se prema razvijanju misli i pjesničkih slika pjesma dijeli u nejednake dijelove.

Ni metar, ni stih, ni srok, ni strofa, ni ikoje pravilo uopće ne smije vezati pjesnika formalistički tako, da ne bi mogao lijepo, glatko i jasno i na svoj način izraziti ono, što hoće.

S metrikom se služi lirika, epske pjesme, a mnogo puta i dramsko stvaralaštvo. N s u prvom redu zanima lirika. Lirika objavljuje čuvstva i misli. Zato nam pjesme očituju pjesnikovu osobu, njegovu dušu. Što više znamo o životu pjesnika, tim ćemo više razumjeti njegovo pjesništvo. Lirika je subjektivna. Zato je pjesnik na ovom polju najoslobođeniji. Danasnje pjesništvo je većinom "cerebralno", što znači, da ne potiče iz srca nego iz mozga, jer je pjesnik obrazovan čovjek, kojeg mnoštvo znanja prijeti, da se neposredno i jednostavno preda čuvstvenju.

Oblici lirike su različiti. Najznatniji je sonet. To je lirska pjesma provensalskih trubadura, koju je Petrarca uzdigao do najčistijeg sjaja. Sonet se sastoji od 4 više 4 i 3 više 3 jedanaisterca sa srokovima abba, abba, cde, dce, ili (posljednje dvije kitice) cde, dcd.

Pjesma mora zvoniti čistoćom i majstorskom prepletanošću srokova. (U hrvatskoj lirici je Matoš pisao sonete).

Glosa uzima jednu kiticu pjesme drugog pjesnika kao moto za obradu njezine misli, tako, da u svakoj kitici kao prvi ili posljednji stih stavlja po jedan stih mota.

U klasičnim književnostima postoje neki nazivi kao oznake za posebne vrste lirskih pjesama.

Oda: znači dužu pjesmu patetičnog stiha, koja slavi Boga ili bogove, junaka ili znamenita čovjeka, svečan događaj ili njegovu uspomenu.

Himna: slična odi, ali joj je značenje omeđenije. Redovito se pjeva, te je u uskoj vezi s glazbom.

Ditiramb: je pjesma u kojoj se slavi osjetni užitek, što ga pruža zemaljski svijet. (Nazor).

Elegija: pjesnici tihe sjete (ne duboke tuge) tuže za nečim što je izgubljeno, ili čezne za nečim što je u idealnoj daljini.

Elegija je najvjernija svom uzoru, ako je ispjevana u elegijskom distihu.

Idila: kazuje tiho zadovoljstvo u krugu svakidašnjeg života. Ovamo spada i sanson, budnica (davorija) i slager.

Između epike i lirike stoji: balada, romanca, povjestica i povjestna impresija. Između epike i lirike zato, jer sadrže epske (nastup zivotinja, opis događaja) i lirske (čuvstva osoba, koja govore u pjesmi) crte.

Balada se proširila prema škotskim baladopiscima. Sadržaj je epizoda s tragičnim svrsetkom, pri čemu nesreću i propast redovno donosi neka tajanstvena sila, ili neki neuklanjivi udes.

Romanca je španjolskog porijekla, srodna baladi. Ona je vedrija, s iznimnim ili utješnim svrsetkom. (Preradović, Vraz, Šenoa).

Pripovjest je duža epizodna zgoda, ispriповjedana u stihovima više epskog značaja i jačim lirskim proplamsajima u toku pripovjedanja. (Vraz, Šenoa).

Povjesna impresija: pojedinačne slike značajnih prizora, koji daju povjesnu impresiju događaja. (Nazor).

S ovom studijom želim olakšati pjevanje mladih pjesnika, koji žele da polete u vis.

Nikola Benčić
po dr. Lj. Marakoviću

PRIJATELJI

Nas dvojica, Lav i ja, koji se zovem Ivan, od nekog smo vremena postali jako dobri prijatelji. Zapravo od samog početka našeg poznanstva. A to je bilo prije pola godine, kada smo se upoznala i sprijateljili. Meni se ustvari čini, da nikad nije bilo vrijeme, kad se mi nismo pznavali i kad nismo bili prijatelji. Kad sam s Lavom, ja osjećam, da sam oduvijek bio s njime, da sam ga oduvijek poznavao i da smo mi oduvijek bili prijatelji i neprijatelji istovremeno.

Upoznali smo se u Beču u jednom domaćem društvu ili klubu, a sada po nekakvim zakonima provodimo naše prijateljstvo u jednoj zagušljivoj kavanici, u samom centru grada. Rijedje stojimo jednostavno na ulici, pod vedrim nebom, a još rijedje u našim neurednim sobama, koje nam nemaju tkorediti, a da bi ih si sami redili, za to smo suviše komotni, što možemo mirne duše usporediti s lijenosću. U našim sobama je osim toga strasno dosadno, pušto i tuzno, pa ih se čuvamo i bijezimo iz njih ko iz gnjiježda začudjenje ptice, koje su upravo uporedo sa svojim rastom ustanovile, da mogu i smiju cijeli božji dan letjeti po vedrom ili oblacnom nebu.

Po vanjstini izgledamo, da smo tipični studenti. Naša lica izgledaju dosta intelektualno, a narocito okruglo lice Lava, kojemu i nacale pomazu da je intelektualniji. Pa mi i jesmo studenti. Ali tek toliko da se pisemo. Svaki od nas ima neke "objektivne i subjektivne razloge", koji govore, da smo prilično neuredni studenti, ali zato tim veći diskutanti, filozofi, nacionalisti, nadničari i svastari.

Mi smo zapravo rođeni da budemo buntovnici. To mi i jesmo. Ali mi još uvijek ne znamo točno kome da se zapravo priključimo i kako da se bunimo protiv ovog realiteta života, koji nas gusi, gnijeci i ugnjetava. Jer na mahove nam sve pobune izgledaju isto tako besmislene i glupe kao i birokracija i navedeni realitet života, protiv koga ipak već vidljivo buncamo, makar još ne s jasnim i odredjenim novim perspektivama. Po današnjem našem životu mi se ne možemo ubrojiti niti u jednu grupu ljudi, koja je priznata kao konstruktivni dio ljudskog društva. Ne. Ovo je loš. Mi smo uvjereni katolici, koji lutamo u tami ovog b stidnog

civiliziranog svijeta, koji bi najvolio da nas nema.

Jedna od velikih svijetlih točaka u današnjem našem vegetiranju, jeste, da želimo na temelju dosadašnjih naših impulsa stvoriti novu orijentaciju, koja će nas spasiti i opravdati pred vječnošću, jer će mo po njoj urediti i srediti naš zemaljski život, koji ne će biti u suprotnosti s učenjem i vjerom katoličke crkve. Bez te velike nade, bez tog nastojanja, mi bismo možda bili anarhisti i neprijatelji svakog organiziranog ljudskog društva.

Kavana je sada naš drugi dom. U njoj se svakog dana sastajemo, gdje čitamo dnevne novine, germanske i hrvatsko-slavenske; u njoj vadimo iz naših torba i džepova nove nepročitane knjige naših suvremenika; u njom mi čitamo naše rukopise, pjesme, pamflete; tu mi diskutiramo; tu se mi smijemo i pravimo reske i sarkastične primjedbe (naročito Lav); u toj dekadentnoj kavani odbijamo dimove iz naših ustiju, slušamo muziku u automatu; tu se mi "odmaramo" gledajući u noge i u oči lijepih mladih djevojaka u stilu B.B. Da. U toj smo kavani mi često očajno tužni i zamisljeno sutljivi. Ah, tu smo mi sto jesmo: tužna djeca velegrada, koja bi radije živjela u nekom drugom, pravicijem svijetu, ako taj postoji.

Mi se sastajemo svakog dana, jer smo se naučili jedan na drugog. A postoje i neki drugi razlozi. Mnogo dublji...

I sada, kad se već odavno smračilo, sjedimo mi u našoj mloj, bučnoj i mračnoj kavani. Mi smo mirni, a ljudi oko nas bučni, pijani. Ustanovili smo, da ovdje ima najviše bivših ljudi, a i veliki broj bečkih egzistencijalista. Tako često ovdje pije kavu jedna mrsava starija žena, koju zovu majkom svih bečkih egzistencijalista.

I opet nam je prilično dosadno. Iscrpile su nam se teme za razgovor. Pred pola sada smo se skoro posvadili. On je tvrdio, da jednom mora nestati svih malogradjana sa zemlje, a ja sam tvrdio da te tipove ni jedno ljudsko društvo ne može odstraniti, jer svaka ideologija traži baš malogradjane i asimilante u svrhu obdržanja svog opstanka. Malogradjanin u svakom režimu mijenja svoje lice... Nego u jednoj državi broj malogradjana opast će na taj način, ako u njoj vlada prava kršćanska demokracija, kojoj ne će biti svrha, da pomogne množenju odvratne i bezidejne malogradjanštine i duhovnog proletarijata, nego svakom čovjeku omogućiti da bude licnost, da se izgradi i da sam svojom slobodnom voljom odlučuje, kojoj će se grupi, pravcu i svjetskom pogledu opredijeliti. Na koncu mi Lav prizna, da imam malo pravo i da se on u biti sa mnom slaže. Tako nije došlo između njega i mene do nepoželjne svadje.

Mnogi se oko stolova ljubackaju, pa smo mi sada tužni i zbog toga, da smo tako usamljeni... Usamljeni!

Neki se ljubackaju. To je romantika u kavani...

Lav odbija iz svojih usta gusti dim, onda poluzatvorenim očima gleda u njega kako se vijuga u pravcu stropa, pa onda žmirka i koncentrira svoje misli na okup, koje će se uskoro pojaviti u njegovom grlu. Ja ga kadkad krdom pogledam i cisto zavidim njegovom mirnom izražaju okruglog lica, koje govori, da je Lav duševno sabran, "jasan" i "svoj". Moram otvoreno priznati, da sam ja rijetko duševno sabran, pa me stoga nekada smetaju, razljute, pa čak i "ogrozavaju" baš takovi duhom sabrani i inteligentni tipovi, kakav je moj blagi i dobar prijatelj Lav, bez koga bi mi u sadanije vrijeme sigurno bilo teze podnositi svoje unutrašnje, i vanjske događaje dana. Dok on tako puši svoju staru lulu, a na mene se uopće više ne obazire, kao da me tu nema - bezobraznik jedan -, ja sjedim nepomicno s naprijed ispruženim nogama i gledam u vlazni zid, u kojem ne vidim ništa naročitog i interesantnog. Mene sada interesira samo jedno, a to je, tko će od nas prvi započeti razgovorom. Ja sam odlučio da sutim, sutim... makar mi je ta sutnja mrska i strahovito glupa. Ali čemu da ja govorim, ako on ne će. Uostalom nadam sutjeti i biti miran ko ovčica...

Sad on opet odbi jedan dim, koji se rasprši po zraku i pogleda kradom na mene, valjda da vidi, kako se ja držim i kako mi izgledaju oči i lice, ozbiljno i namršteno, ili bezizražajno. Ja se pravim kao da ne primjećujem njegove geste i dalje gledam u taj zid, pa u strop. Ali Lav najednom progovori:

- Pa ja nisam sposoban za život! Za mene će morati moja žena zaradjivati novac. Ali koja će me takvog uzeti?

- Ah, mene boli glava kad buncaš, odgovorim ja sasvim tiho, kao da me njegova stvar uopće ništa ne interesira

Iz aparata javi se glas: Oj,oj...dass ist längst vorbei...

A mi opet zasutimo, baveći se svaki svojim mislima. On promatranjem svoga dima i koncentriranjem misli, a ja promatranjem zagrljenih i zaljubljenih parova u drugom kutu kavanice.

Zatim se on nećeg sjeti i daje karakteristiku moje čudi:

- Slušaj Ivan, pa ti si običan diktator.

- Kako diktator?

- To znam po tome, što se veseliš, kad te drugi hvale. Ako te kude, onda si mrzovoljan, napet i spreman na lajanje ko divlji pas.

- Ne znam, da li si se dobro izrazio! Na svaki način ja ne krijem, da nisam egoista i da nemam nekih ambicija, bez kojih bi moj život sada u tom času izgledao potpuno besciljan, besmislen i nepotreban. Pa što je u tome zlo? Ja ne moram biti zato diktator.

- Ja smatram da egoisti nisu posteni ljudi, odgovori mirno moj dragi prijatelj.

U tom se momentu uz naš stol pronjiše neka visoka, pijana muška figura, koja svoje vlažne oči uperi na nas dvojicu. Naše oči radozno fiksiraju njegove grimase tijela i ruku i nelagodno očekujemo što će čovjek kazati. On se njise i pronadje prave riječi za nas dvojicu. On veli:

- Hm! Patuljci! Što vi radite tu? Patuljci!

Ja se nadjem malo uvrijeđen, pa hoću u ofanzivu:

- Tko si ti, čovjek?

- Ja? Tko sam ja? Hm! Ja, ja sam - lupajući se po prsima - član saveza internacionalnog lumproletarijata. Mi pripremamo revoluciju protiv proletarijata.

Opet hoću nešto da kažem, da dajem ovom čovjeku neki odgovor, ali me prijatelj zaustavi i šapsucim glasom pouci:

- Pusti ga na miru! Pa to je savršeni idiot! Čudim se bistrini prijatelja i vidim, da on ima pravo. Ja spustim oči na stol, ne obazirući se više na pijanicu, koja nešto mrmlja i psuje na njemačkom jeziku. On konačno ode do vurlizeraparata i mi ostanemo opet sami.

- Jesi čuo! On nam je rekao, da smo mi patuljci, velim ja prilično ozbiljnim tonom, koji je odavao dozu tragike.

- Pa i ja mislim, da smo mi patuljci, potvrdi prijatelj Lav mišljenje pijanice.

S.Šulek

Nastavak sa str. 5.)

Hrvatski mentalitet ne smije se shvatiti idealistički i romantički, jer je prošlost Hrvata bila teška, često s primjerima izdajstva. Ali u hrvatskoj je prošlosti ipak bilo i idealnih licnosti, koje su hrabrile buduće hrvatske generacije, da ne klonu u borbi.

1. Razdoblje između 1790. i 1848.

U prvoj polovici devetnaistog stoljeća dati su mnogi impulsi za daljni život Hrvata.

Devetnaisto stoljeće započelo je u znaku francuske revolucije, u znaku velikih idejnih i socijalnih pokreta i borba, u nacionalno-političkom, ekonomsko-socijalnom, vjerskom i kulturnom vidiku.

(Nastavak na str.26.)

IZ NEOBJAVLJENE ZBIRKE PJESAMA "ZLATNO RUKOVEĆE"
 U ČAKAVSKOM NARJEČJU GRADIŠĆANSKIH HRVATA
 OD ANTUNA LEOPOLDA

ZAGREB GRAD

Bujna, krasna, slavna
 Gora zagrebačka,
 Majka jesi đayna,
 Viteska, junacka!...

Pod njom se protežu
 Polja i ravnice,
 K njim se skladno vežu
 Šume i gorice.

U svom srebru, zlatu
 Rijeka Sava pliva:
 Oblaki ju pratu,
 Sunce ju cjeliva.

Tu, međ gorom, rijekom
 Cviće cvjetnjak bratski, -
 Starim, novim vijekom:
 Zagreb, grad hrvatski.

CARICA NA BALKONU

Na balkonu bijelom
 Mramorne palate
 Neka žena sjajna
 Tajnu tugu place.
 Kapnu teške suze
 Na bezdusni kamen,
 Brzo ih požrka
 Jznog sunca plamen.

I prosijeva sunce,
 Rumeno i mlado, -
 A na suncu ona
 Biva uvijek rado:
 I moleći place
 Žaru od izhoda
 Jecajući prosi
 Milosti poroda.

Sunce nju ne čuje;
 Ono nima sluha! -
 Utroba joj dalje
 Bude grana suha.
 Zaman je njoj carstvo,
 Sva lipota svita. -
 Njoj ne daje ploda
 Bajna Afrodita.

Cijelo carstvo čeka
 Naslednika trona.
 O tom diše srce,
 O tom cezne ona.
 I carica svitla,
 Seherzada slavna,

Sniva san o prinem,
- Sin!!!-je zelja davna.

San je vječnom nadom
Zelenu korunjenu,
I ostaje samo
Jecaj neispunjen.
I presvitla place,
S njom i bijeli kamen;
A nad tronom gasne
Sunca sjaj i plamen.

IZ KNJIGE "BLAGDAN ŽETVE" OD DRAGUTINA TADIJANOVIĆA

RIJEČI IZGUBLJENOG SINA

Misao na moje predje. Davni dani kositreni tanjur. Uza me je javor

Hoću da započnem ovu povijest s onim danima, kad mene još nije bilo na zemlji. U ono su vrijeme Tadijanovići bili velika zadruga. Glava kuće, moj pradjed, zvao se Antun, a njegova treća žena Klara. Prva žena Antina, mati mog djeda, umrla je mlada; druga, s kojom ne zivljase ni godinu, utopila se u Glopovici, pod vrbama, u viru, kupajući se u zetvene dane. A Klarin glas odjekivase po kuci ovako: "Nije Klara trubeljika, već je Klara od celika!"

Kad bi družina bila okupljena okolo stola da jede, Klara bi stala donositi jelo, kako je isao red. Donijela bi najposlije, nedjeljom, kositreni tanjur, na kojemu se pušilo meso, dijeleći svakome koliko mu pripada. Dno tanjura bijase isarano urezanim tragovima mnogih nozeva. O tome bih tanjuru hotio da kažem dvije riječi. Davni tanjur. Tanjur kositren. Pokojna ruka jednoga Tadijanovića urezala je u donji rub inicijale svoga imena, ST, i godinu 1763. U mome djetinstvu davao sam s bakom iz toga tanjura mlijeko mackama, da piju. Obično smo imali po tri macke sa zelenim ocima. Ja sam, poslije, odrastao, a iz tanjura su zobali pilići kukuruzno brašno, zuto, namoceno vodom. Koji nije dobro vidio, iz podaljšega ne bi mogao da razazna, koje su pilići, a koje brasno kukuruzno. Ali po zutome skakutanju zaključio bi: to pilići skakuću. Uz njih je naslonjeno zuto sunce. A pilići imaju crvenkaste nožice. Katkad kvocka ključne kljunom o dno tanjura, gradeći se pred pilićima, tobože: "I ja jedem; cinite tako, koji me gledate." Mene su poslali u škole, gdje sam čitao knjige o prošlosti. I tako sam jednoga jutra otisao s kositrenim tanjurom na potok da pijeskom izibram nalijepljeno brašno. Moja se mati čudila gledajući za mnom, ali je cutala misleći: "Iz cega ću sada hraniti piliće? kad bih imala kakav stari napuknuti tanjur, možda ću ga naci gdje". Danas meni dolazi tuga s neznatih strana, preko dalekih brda, kroza zatvorene prozore. I naginje se nada me. I gleda me. Mirno. U oči. Odvrativši oči od tuge, zapisujem riječi o kositrenome tanjuru, da razagnam sadanost. U tisini gori moja svjetiljka. A na stolu kositreni tanjur. Tanjur davnine. Na njemu olovke, i pera, i tinta. I nož za rezanje knjiga, od zute kovine, kupljen ljetos u Veneciji, pored crkve Svetoga Vida. Ali ne ću da govorim o Svetome Vidu. Htio bih opet da gledam sunce, kako leži na mome tanjuru. A pilići u pijukanju kako bježe da se skriju pod hambar, opazivši jastreba, gdje kruži u plavim visinama, pod sjajnim nebom. Preda mnom naslagane ucene knjige, i gori svjetiljka, i zlatan satić iz dječastva kuca. A pored mene, pored mene, danas, djevojka, koju nazivam dragim Javorom. I ona voli moj kositreni tanjur.

Svršena je moja pripovijest
U Zagrebu 10. XII. 1936. naveče

Misao na moju majku. Lipanjski dan
Kako bih volio gledati kroz prozor

Imao bih mnogo riječi za kazivanje, ali ne znam, čime da zapocnem svoj samotni govor. Možda bi dobro bilo da stanem najprije opisivati predmete, koje vidim pred sobom u kuhinji gdje pisem, a zatim da rekнем koju riječ o zvukovima, koje slušam za vrijeme govorenja. A najposlije će mi, nadam se, uspjeti da kažem ono, radi čega sam i prihvatio savjet Moga Srca da razgovaram u rano ljetno poslije podne sa samim sobom. Kuhinjski je prozor malo pritvoren; izvana dopire brušenje, i lupanje, i kuckanje iz obližnje tvornice u susjednom dvorištu. O toj bi tvornici trebalo opirnije govoriti, ali danas ne ću izlaziti iz zatvorenoga prostora, da uzmognem što prije doći do samoga sebe. Još ću samo spomenuti, da iznapolja čujem vrapce, kako živcu, i golubinja krila u letu iznad dvorišta. O, kako želim da mi je gledati modra nebesa, prolazeći poljem između zelenih zita. U kuhinji čujem budilicu, kako jednoliko udara i trči nedostizivo. A pokraj budilice je avan, teški mjedeni avan iz godine 1813. Stoji, Nepomičan. Mislim na sve one, koji su u tome avanu tucali secer, cimet i kavu, mislim na mlade nekadanje ruke, koje su davno strunule u neznanim grobovima, a avan je tu, sa mnom, u kuhinji, avan iz godine 1813. A što da kažem o zlicama, viljuskama i noževima, kojih je zveket u davnini čuo moj avan? U moje tužne oči naviru suze. Tko će da ih zaustavi? Možda moja daleka mati, koja sada u Rastušju nosi s bunara pun kabao vode? Sama je vodu grabila. I sjetila se mene, svoga prvog sina, koji odavno nije bio u rodjenoj kući, jer je suviše zaposlen. Ljetos sam bio u Italiji, pa sam u Firenci napisao pjesmu u kojoj mislim na zavicaј, na mater i na sestre; a ovoga ljeta odilazim u Pariz, odakle ću tekodjer misliti na rodni kraj. A moju mati, noseći u lipanjski dan vodu sa staroga bunara, u mislima nize ovo pismo: "Evo do danas još od tebe nema odgovora čekajući od 17 travnja moj sinko slabo mariš za nas zar da ne mozes naći pol sata da nam otpiseš a mi se oko Duhova ubile pitajući za tvoje pismo pitamo kod općine i kažemo da mora biti a on još ni do danas ga nema pa sada ako mislite doći za Vidovo, pisite nam a ja očekujem svaki dan da ćeš pisati pa ne mogu dočekati". Hotio bih, draga mamo, da uzmem iz tvojih umornih ruku vedro s vodom, i da ga trčeci uza skaline unesem u kuću. Pa bih te zatim pitao: Kako je sa zdravlјem? I gradio bih se ravnodusnim slušajući tvoj odgovor. Kako bih volio da gledam kroz prozor u selo, kroz koji sada gleda moja mati uzalud čekajući, da spazi svoga sina, koji je izucio skole, kako se brzim korakom primice k oknu, iza kojega će njena usta kazivati: Evo ga, dolazi. Zar je već došao čas, duso moja, kad rijeci postaju suvisne, a suze govore u tisinu? Moja mati sama nosi vodu s bunara.

Svršena je moja pripovijet
U Zagrebu 10. VI. 1937. popodne

Iz pjesme
Rodu o jeziku
od hrvatskog
pjesnika
Petra Preradovića

O jeziku, rode, da ti pojem,
o jeziku milom tvom i mojem!.....
Po njemu te svijet poznaje živa,
na njem ti se budućnost osniva.
Zato uvijek k njemu teži,
u njegovo jato hrli,
oko njega mi se grli
i u cvrsto kolo vezi,
pa ti ne će vremeniti
burni trijesi da na'ude;
po jeziku dok te bude,
i glavom će te biti!

EL PRADO

Augustin Blazović

Španjolski glavni grad Madrid, koji leži točno na geografskoj sredini Iberškoga poluotoka, nema daleke prošlosti. Tek kralj Filip II. načinio je iz neznatnoga varosica Madrida glavnim gradom španjolske države, u kojoj u ono doba "nije zalazilo sunce".

U 17 i 18 vijeku doraste Madrid i druge evropske velegrade. On je uz Barcelonu najviše evropeizirani španjolski varoš. Iako on ima nekoliko znamenitih zgrada, putnik u njemu ne treba tražiti starije umjetnosti, odlag da posjeti glasoviti muzej Prado. Osim borbe s bikovima ovaj je muzej za kultiviranog stranca najprivlačivije mjesto čitavog Madrida.

Prvobitno bijaše ova zgrada građena za muzej prirodnoznanstva. Gradnja je započela kratko vrijeme prije Francuske revolucije g. 1758. A dovršena je (djelomično) oko g. 1808.

Drugi dan po našem dolasku u Madrid, vozili smo se našim autobusom u Prado. Moram vam iskreno reći, da sam tolikom napetošću zurio u glasoviti muzej, a kad sam nakon sesatnog razgledavanja izlazio iz njega, bio sam toliko umoran i sit gledanja, da ni ne bih znao opisati vanjštinu zgrad. Za toliko veći utisak je načinilo na mene unutrašnje bogatstvo muzeja, koje sam strastveno pio svojim očima i svim čutilima.

Španjolac može ponosno kazati, da u muzeju Prado nije ni jednog predmeta, koji ne bi bio došao u španjolske ruke pravičnim putem. Ni jedna slika nije došla u muzej pomoću rata ili nasilja. Svaka je pošteno kupljena i plaćena ili slobodno darovana. To može malo koji muzej ovoga svijeta dokazati, a najmanje glasoviti pariški Louvre. Muzej ima zahvaliti svoje bogatstvo španjolskim kraljevima, koji su bili skoro svi bez iznimke veliki ljubitelji umjetnosti, počam od kraljice Isabele. Sigurno je bilo među njima i slabo talentiranih, ali jedva ćemo naći onakvoga, koji ne bi bio stovatelj umjetnosti. Isabela je sakupila bogatu galeriju flamandskih umjetnika. Sigurno se je od ove galerije mnogo zagubilo. Ali gubitke je daleko nadmašio i nadomjestio njezin unuk Karlo V., koji je naročito cijenio Tiziana. Njegov sin Filip II. ne samo da je kupio mnoge dragocjene slike, nego se je umjetničko bogatstvo španjolskoga kraljevskog dvora povećalo time, da je sestra Karla V., ugarska kraljica Marija ostavila svoje dragocjene umjetnosti sinovcu Filipu II., s kojim inače nije simpatizirala. Među ovim slikama našla se je i glasovita slika Rogena van der Wayden; Snimanje s križa, koja je jedna od najljepših slika flamandske škole. Ona je naslikana naredno g. 1435.

Kralj Filip III. (1598 - 1621) nije bio tako velik mecen, ipak se je galerija za njegovo vrijeme obogatila brojnim slikama. Rubens, a najviše divnom slikom fra Angelica: Navještenje. Pred ovom slikom boravio sam dulje i pio u sebe te tako zive, snazne boje i milonjezne oblike. Ona je slikana između 1430 i 1445 za jedan dominikanski samostan. Sliku su prodali redovnici, da iz primitka grade zvonik za crkvu samostana.

Filip IV. (1621-1665) bijaše mecen i prijatelj glasovitog Velasqueza, od kojeg posjeduje Prado 50 slika. Mnoge sam točno i pažljivo posmatrao. Tako: Triumf Bacha s čudnim muškim glavama; Predaja Brede ili "Koplja" (Las Lanzas), koja drže na desno u pozadini vojnici; ili u kovčnici Vulkana s markantnim muškim tjelesima. No najviše su me ocarale dvije slike Velasqueza: 1. Pređe.

U divnoj kompoziciji osjeća umjetnik čitav prostor i svaki njegov kutić. Slika je pune unutrašnjosti, točna. Nas izvrstan vodja nas upozoruje, kako je umjetnik izrazio kretnju kola od preoca, a da nije slikao žbice, već samo nešto od sjaja, od propuha, u kojem su usute te žbice. 2. Odulje stojim i kod druge unutrašnje slike Velasqueza. Las Meninas dvorkinje. Kako je nastala ova slika? Jednoga dana g. 1656 radio je Velasquez na slici kralja Filipa IV. i njegove supruge u dvorani princeze. Četiri-godišnja kneginja bijase takodjer prisutna u dvorani, u društvo dviju dvorkinja. Kneginja je bila žedna i jedna joj dvorkinja upravo pruži vrč vode, kad otvori vrata dvorski komornik. Iz pozadine, kroz vrata, napuni se dvorana svjetlinom dana. Velasquez odmah opazi igru svjetline. Nakraj ostavi slikanje kraljevskog para i brzo skicira ovu scenu. U sredini kneginja i dvorkinja. Na desno dvorski nar-patuljak (kojeg je Velasquez rado slikao), pred njim velik pas. Sebe je naslikao Velasquez na lijevoj strani, da ovako zavara gledaoca, kao da bi scenu slikao drugi slikar. Kralja i kraljicu možemo vidjeti samo u zrcalu. Na desno odzad stupi komornik a s njim i sjaj dana, koji osvjetljuje boje tajnovito-carobnim blistanjem.

Čovjek se jedva otkini od ove slike najglasovitijega španjolskog slikara. Ali El Prado ima još toliko bogatstva, da moramo dalje. Od poznatih velikih umjetnika napomenut ćemo kratko samo neke poznatije slike. Raffael je tako zastupan i sa ovim slikama: Sveta obitelj s janjetom i Kardinalom, portretom s markantnim licem. Od Botticellija posjeduje El Prado tri slike, koje slikaju epizode iz osme novele Dekameronu. Tizian je zastupan brojnim slikama, od kojih ćemo navesti Bachanal i Salome s glavom Ivana Krstitelja. Od velikih slika Veroneseja treba napomenuti: Isus i centurio, te Venus i Adonis. Od slika Rubensa impozantna je Diana i nimfe, iznenadjenje od fauna. Memlingovu sliku Klanjanje svetih trih kralja promatram dulje, jer se sjećam, kako odusevljen za njega bijase moj stric. Iz mnozine slika još bih htio napomenuti slijedeće: Brueghelijev Triumf smrti, Dürerov Adam i Eva, Rembrandtovu Artemisiju, Tintoretov Jožef i Putifar, te od Corregio Ne dotakni me.

Medju slike koje ostavljaju u posjetitelju muzeja Prado neizbrisivi utisak pripada slika Jeronima Boscha: Vrt uzivanja (Garten der Lüste). Velik broj grozno-grotesknh čovječjih oblika govori o prolaznosti svih tjelesnih naslada. Na one strane velike sredinske slike vidimo još fantastične slike, pada Adama i Eve u grijeh, odnosno na desno strahotu pakla u živim bojama. Bujna fantazija ovoga nizozemskog slikara iz 15. vijeka (1450-1516) vrši upliv i na surrealiste 20. stoljeća.

Po sebi je razumljivo, da su u muzeju zastupani španjolski umjetnici kao Ribera, Murillo, Zurbaran. No, uz Velasqueza na mene su načinili najveći utisak dva Španjolca i to: El Greco i Goya.

El Greco zapravo nije Španjolac, nego - kako i ime kaže - po rodu Grk. Ali on je živio u Toledu, gdje smo posjetili njegov stan, u kojem smo upoznali mnoge glasovite slike ovoga velikog umjetnika, od kojeg su i moderni slikari primili utjecaje. U Toledu sam se divio njegovim apostolima. Markantna lica, koja su slikana samo s nekoliko poteza kista (Pinsel). U muzeju El Prado nalaze se od njega slike, koje prikazuju rezne misterije: Narodjenje Isusa, Uskrs, Došasće Duha Svetoga. U visinu protegnuti čovječji oblici i lica izvršno izrazuju skrovnost, misterij, nadnarav.

Zadnji umjetnik, koji je možda u meni ostavio najogromniji utisak je Francesco Goya. Morao sam se smiješiti, gledajući, kako sarkastičnim humorom slika Goya njemu nesimpatičnu kraljevsku obitelj Karla IV. No vrijeda zatim potresu me tmurne boje

potresljivih slika iz rata s Napoleonom: Egzekucija buntovnika, Borba s Mamelucima, Kolos ili patnik. Z dnje slike, koje slika već gluhi starač-umjetnik, otkvaraju apokaliptične dubine i demonski ponor španjolske duše. Ovako Vržino kolo (Hexensabbat) i Hodočasće sv. Izidora. Slikar gole i obucene Maje u ovim posljednim slikama vizionarno izražuje strahovite sile zloće, koje su se za više od sto godina tako potresno očitovale u španjolskoj revoluciji.

Od ovih tmurno-teških slika vraćamo se u žarko srpanjsko, podne vedroga španjolskog neba. Suhi zrak kao da bi pekao nasu kozu. Ali upravo ovaj suhi zrak je najbolji konzervator ovih slika. A i nama je draži ovaj suhi zrak, nego li sparni, vlažna vrućina Seville. Pa u Madridu se možemo veseliti na večernji propuh, koji će donjeti hladni miris borova iz brda i gora Guadarrama.

ŠTIKAPRONCEM

S lipom hrvatskom glazbom i milom pjesmom
Jeste cestitali predsjedniku saveznom,
I on se je sjećao svoje mrtve majke,
Ka je u Moravskoj cula još zadnje riči hrvatske.

A sada Vas pitam:
Idu još Vaše pjesme zaista od pravoga srca,
Ili su one samo spekulacija mrzla?
Srdit se ne smite, da Vam to pitanje stavljam,
Iako nastup Vaš vjesti rado pozdravljam.

Ali naše hrvatske pjesme, narodna muzika
Nisu samo za tuđe usi kratka goščina,
Kom se prolazno kitu i gizdu narodi.
One su srca hrvatskoga zitek i odziv.

Zato neka za svakom hrvatskom pjesmom tuca
Srce hrvatsko, ko gaji k svojem u vatrenu ljubav,
Ko svoga roda nikad lažljivo ne će tajati,
Nego s veseljem svagdar gizdavo priznati,
Da smo i hoćemo ostati Hrvati.

April 1960

-in -ić

Iz
pjesme
KODU
O
Jeziku

Od
PRERADOVIĆA

Ljubi si ga, rode, iznad svega,
u njem živi, umiri za njega!
U njem sve si blago slaviš,
sto ti ostaj od starine,
nemaš ljepše ni baštine
potomstvu si da ostaviš.
Alem-kamen on ti budi,
koj' da čuvaš kao oko
koj' da braniš kao soko,
komu da si vjeran svudi.

Petar Preradović
bio je
najistaknutiji
hrvatski pjesnik
ilirske epohe.
Pjesništvom se počeo
baviti kao djak
vojne škole u Bečkom
Novom Mjestu, ali
njemačkim jezikom.

VIJENAC NARODNIH OBIČAJA

Promatrajući malo поблиže život, djelo, gibanje i kretanje jednoga naroda, dodjemo do onakvih tocaka zbivanja koja su vrijedna, da ih se malo bolje očima pogleda, jer nam znade u vid pasti kakva interesantnija pojava. A da nešto, što se ne može svagdje i svakim danom vidjeti i doživjeti.

Bilo je to nekako prije deset-dvanaest godina, da je u kući mojih roditelja slučajno boravio neki tuđji gost, koji je znatan dio svog života proživio u gradu, na putovanjima i u inozemstvu. Bilo je to baš u noći stare godine, a da na raskršću između dvije godine, kada svijet završava staru i očekuje novu godinu. Sjedeći u sobi u srdačnom razgovoru, izvana ispred prozora iznenada začu pjesme koledajucih dječaka, koji na pragu nove godine obilaze kuće i pjevaju svoju narodnu pjesmu, u kojoj zele sve najbolje za novu godinu. Sada se može razumjeti, da je tuđjinac sav dirnut čudno rasirio oči, jer za njega je to bilo nešto nova, nešto što još nije doživio. I trebali smo časa, dok smo mu sve potanko razjasnili i ocrnali, što znači taj pjev i kako glasi sadržaj pjesme.

Ali ovo nije bilo sve. Drugi dan, prešavši već preko praga nove godine, čudjenjem izrazi naš gost, kako su ga poslije ponoći probudili burni i zanosni glasovi pjevanja izvana. Bilo je to pjevanje odraslih mladića, naših seoskih "junaka", koji su sa svojom pjesmom "Novo ljeto, draga braća, opet smo doživili", čestitali kućnom gospodaru i gospodarici sreću, zadovoljstvo i božji blagoslov, a djevojkama lijepa zaručnika, dok momcima dragu zaručnicu. Ujutro su dosli čestitati odrasli muškarci, rođjaci, susjedi i drugi prijatelji. Najposlije dođu djeca, koja su dobila novac za dar.

Nas se gost samo čudio. On je da uronio u onu čistu i nepokvarenu dušu jednoga naroda, odnosno, jedne narodne grupe. I rekao je izrazajem priznanja, da mu se takvi lijepi običaji sviđaju, jer u takvim se običajima zrcali prava narodna tradicija i nepokvaren karakter narodne skupine.

Od ovog časa počeo se naš do tada daleki prijatelj sve više zanimati za narodni život hrvatskog sela u srednjem Gradšću. Tako je on otkrio mnogo toga, što dosad nije poznao, a što mu se činilo naročito zanimljivim.

Evo da kratko o vijencu narodnih običaja tokom jedne godine:

Na dan Nove godine "koledanje" i "bijensanje" (od riječi "wünschen"), kako sam već spomenuo.

Na "mesopuste" (poklade) drži se tri dana zabava i ples. Na mesopusni utorak momci prolaze pjevajući kroz selo i sabiraju jaj. Ako se u "fašinjku" nitko iz sela nije oženio, onda se na mesopuste vuče kroz selo korito ili nakičeno stablo (jela ili hrast). U korito ili na hrast trebao bi sjeti najzreliji momak sela. Ali rijetko se dogodi, da ovaj privoli na tu selu. Zato mora netko drugi tu časnu ulogu preuzeti.

U Velikom tjednu, prije Uskrsa, značajno je "škrebanje", koje na Veliki četvrtak i Veliki petak zamjenjuje zyonenje. Tu službu obavljaju dječaci. Oni u lijepom redu prolaze škrebaajući ulicama sela i klicaju: "Mi skrebamo na dvanaest uri! Mi skrebamo na Zdravu Mariju! Mi skrebamo k svatoj masi!" Kao plaću dobivaju dječaci u svakoj kući jaja, koja sabiraju na Veliku subotu, pri čemu klicaju ovako: "Mi škrebari, mi škrebari, došli smo va lipom šeregu, da b' nam dali, da b' nam dali pet ili šest jaj!" (Zna se reći i veći broj jaja, ukoliko se računa, da se u dotičnoj kući može dobiti). U noći Velike subote nalože momci vatru na kojem brijegu ili na kojem drugom mjestu. Ovi uskrсни krijesovi predstavljaju simbolično vatru čuvara, koji su čuvali Kristov grob. U istoj noći, prije zore uskrсне nedjelje, idu pobožniji ljudi, većinom žene "Boga iskati". Oni obilaze razne kapele, kipove svetaca (duboko moleći) i tako simbolično predstavljaju lica onih žena, koje su rano ujutro iskale Kristov grob.

U danima Uskrsa bojadišu se i jaja. Na sam Uskrs ujutro blagoslivlja se u crkvi jelo, - kao sunke, kolači, jaja i drugo. U vezi ove crkvene naredbe mnogo se još narod zглеda na staru, malo praznovjernu predaju, koja govori, da će onaj, koji sa svetim jelišima prvi dodje kući, prvi svrsiti zetvu. Radi toga svi zure kući, da pojedu takozvano "sveto" i da "prije" pozanju. Djeca pak, lijepo obučena, idu k rođjacima, gdje dobe bojadisana jaja i druge darove, koje u malim kosaricama nose kući.

U noci prije prvog maja postavljaju momci svojim dragama ili drugim djevojkama kicena "majuska driva"; ponajviše visoke i vitke jele i breze. Katkada se dogodi, da iz sale postave i kojoj starijoj usidjelici nakičenu urbu. U maju je osobito znacajan "majales" (majski ples), koji se drži vani.

Uvečer prije Duhova "pucaju" djecaki bicima ili strijeljaju puškama, što označuje šumenje ili uzbuđenje duhova.

Nakon zetve dolaze seoski pastiri sa brezovom grancicom punom lišca u seljačke kuće i zele domaćima toliko prasića, telaca i ostalih domaćih životinja, koliko ima listova na grancici.

Na "mikulinju" posjete sveti Mikula i rogati krampus djecu i donesu njima ili darove ili sibu, - ako nisu bila dobra.

Na Božiće dodje "Mali Jezus", koji donosi djeci nakičenu jelu punu darova. Djecaki idu koledati pred prozore božićne pjesme i "bijencati" - cestitati blažen Božić.

Na "mladence" (nevina djeca) polaze dječaki po kućama i korbaćaju korbacima iz vrbovog siblija sve ukucane, govoreći: "Frizi bud' te, zdravi bud' te!" Za to pak dobe orahe, jabuke, suhe sljive i drugo voće. Ovaj dan je osobito opasan za djevojke, jer ih na ulici čekaju momci, jer ona "sirotka", koju oni zaustave prima vrlo "vruće" okuse njihovih korbaća.

Na kraju svega možemo završiti sa "silvestrovom" i "starom godinom", koju seoski narod svečuje uz svoje "domaće" pilo i probdije dok sat odbije dvanaistu. U vezi stare godine već je spomenuto koledanje, koje je tako začudilo našega gosta.

Evo ada niz narodnih običaja, koji predstavljaju naš lijepi, biserni narodni vijenac.

A. L.

GRADIŠĆANSKA LIRIKA

MOLITVA

Bože, prez koga oblasti
I prez ciję svete volje,
Vla ne more s glave spasti,-
Čuvaj i ns vse nevolje! -
Ki prik oblakov visoko
Zvrhu vsega svita vladaš. -
Obrni k nam Tvoje oko,
Budi vsagdar Ti Otac naš!

Mihovil Naković

Mihovil Naković (1840-1900). Rodio se u Boristofu, a po zanimanju je bio učitelj. U Kolnovu je napisao: "Prirodopis", "Duhovni vjenac" i "Crikveni jackar". Poznata mu je pjesma "Jacka od rebar", u kojoj je opjevao gostionu. Jer on je volio salu, pa je cesto posjetio krcmu.

TRI DIVOJKE

Tri divojke kod "Močila"
 Rublje jesu prale:
 Jedna drugoj je spraznila
 Svoje tuge, zale.

"Moj mi Joško ništ ne piše,
 Na me je pozabil.
 Dvi mi leta veran biše, -
 Sad me je ostavil!"

Druga batri: "Muči, Kate! -
 Ča ću ja činiti? -
 Znate, ča mi piše Mate:
 - Nij' lazno ljubiti!" -

Treta na vo odgovori:
 "Dobro vam je tako! -
 Ljubav neka vas mori! -
 Vernost najt nij lako! -

Verovale ste junaku
 Vse, ča je obećal;
 Lazljivu, masnu rič vsaku! -
 Zac vam je sada zal?!"

Dometar Lemperg

Bio je po zanimanju tesar. Rodom je iz Mjenova.
 On u svojim pjesmama pjeva o ljubavi, prirodi i
 hrvatskom narodu. Godine 1944. piše on uredništvu
 kalendara ovako: "Kako je letos s kalendarom?
 Mislim, da ga opet niste izdali...Ovo je prava
 bolest duše, kad mora spavati i ne more črpati
 (iz kalendara) ono ča joj je potrebno...i va
 pogibelji Vam Vaš Lemperg pjeva, i će pjevati, dok
 bude srce u tijelu tucalo, a duša bivala..."

KAD SU ČRIŠNJE CVALE

Plajt zeleni je prostrla,
 Zemlja mati se pokrila.
 Ptice su zapjevale. -
 Kad su črišnje belo cvale...

Golubica se j' ljubila,
 Svoga para je grlila.
 Nagnuli su glave male. -
 Kad su črišnje belo cvale...

Divojčica lipa mala
 Svoje mlado srce j' dala.
 Bele ruke joj drhtale, -
 Kad su črišnje belo cvale.

Tome Bedenik

(O njemu nam nisu poznati podaci).

PJESME

PSUJ!

Psuj, čovječe!
 Uvijek, kad si u pravu:
 kad te guja pice
 i kad hulja glupa više.

Psuj! Jer psovka je nešto ljudskog.
 Duboko ljudskog.
 Jer psovka je izraz ogorčenja,
 pravednog stremljenja.

Psuj! I tako idi kroz život!
 Tišina tvoja znak je smrti,
 jalova samozataja duha
 i osebina slabica i muha.

Tišina nije za tebe
 i zato se nauci resko psovat,
 da se svaka hulja stegne,
 da svako pseto zamisljeno legne.

NISAM SAM

Živim u velegradu,
 ali ipak nisam sam.

Ja sam ko mašina,
 auto.
 Katkad biblioteka i vitrina.

Nikako ne mogu biti sam.
 Jer dotičem se stvari raznih.
 Politike i civilizacije,
 partijskih programa i demokracije.

I to sve sa ljudima raznim:
 bivsim i sadasnjim,
 mladim i starim,
 vladinim savjetnicima,
 ljudima velikim i malim.

Nisam sam.
 Dio sam života poletnog.
 Programi i masine
 i sva jurnjava svijeta
 moji su moji, ko i poetske visine.

CESTE

Ceste su miris opstanka
 i oko covjeka
 ceste se šecu
 zbog bogatstva majke zemlje
 ceste su zbliženi svijetovi i kulture
 ceste su umjetne žile
 i krvave rane covjecanstva.

S.Š.

PROLJETNA ZORA

Još je škuro, još je mrak. Zato gledaj dok je lazno,
Z Istoka ali se jur dani. Da si spraviš ti zaslužak.
Čist i svjezi je sad zrak. Ne, da bude čulo prazno
Na dvori i po polju vani. Kad se spraviš na put težak.

Projdem na vrt ja za stan Najti ćeš ti onda vrata
Kade sve va cvjetu plava. Rajsku široko otprta,
Da dočekam novi dan; I lipše nego zlato brata
U rosi krasi se sad trava. će bit žitak rajskog vrta.

Idem dalje do potoka
Pa se sedem na ubrovi,
Kad najednoč prez uzroka
Moje srce bol ulovi.

I ne vidim više cvijeća
Niti suncanoga sjaja,
Nego tuga svenek veća
Moje srce mi opkraja.

VJERAN DRUG

Ar pomislim na ov žitak,
Koji pun je skrbi, tuge.
A na zadnje ča j' dobitak
Zvana lesa, groba grude?

Ča ti hašni svita zlato
Ako nimaš vjernog druga?
Onda j' zlato samo blato,
Vjeran nije kupni sluga!

Ili je znam kaštel, vila.
Onda još ča vridna, draga,
Kada strašna smrtna sila
Stupi preko tvoga praga?

Sluga j' vjeran dugo tačo
Dok ga dobro ti naplatiš.
Al znevjeri se on lahko
Ko mu plaću ti uskratiš.

Jer ta kruti, oštri kosac
Ništ ne pita gdo i ča si.
Samo zna, da ti je konac
pa te nemilo pokosi!

Ako vjeran tvoj te sluga
I va tugi ne ostavi,
Nije više on već sluga,
nego vjeran drug tvoj pravi!

Stopr sađa ti pak spoznaš
Ča za dužnost je naš žitak.
I da bila je nek laž
Sve bogatstvo, vas dobitak.

Gledaj, da ti budeš zato
Vjernog druga, vjerni drug.
Više vredi nego zlato
Jedan vjerni, pravi drug!

Oh, ča bi ti dao sad zato
Kad b' to prije bio znao.
Siromašno ti j' sad zlato,
Ko si prije bratu ukrao.

Sad b' je najzad vrnuo rado
Sve to zlato, vas ta dug.
Prije ljubio si nek zlato,
Sad se bojiš pakla muk.

Ar ti nimaš dobrih činov,
Ki bi za te govorili,
Niti imaš dobrih sinov,
Ki bi za tebe molili.

VLADIMIR VUKOVIĆ

(Nastavak sa str.14.)

Devetnaisto stoljeće je stoljeće nacionalizma. Pa i kod Hrvata, kod kojih susrećemo borbu s Mađjarima za hrvatsku državnost i za teritorijalno ujedinjenje svih hrvatskih zemalja.

G.1790. Hrvatska se usko povezuje s Ugarskom. Zajednička vlada. Formalni kraj dotadašnje državnosti zemlje. Mađjari postupaju s Hrvatima kao s jedinstvenom političkom cjelinom.

G.1830. uveden je mađjarski jezik u sve urede i škole. To je najniža točka tadašnje feudalne Hrvatske spram Mađjara.

G. 1832. grof Janko Drasković izdaje svoju DISERTACIJU, u kojoj daje upute, kako se imaju vladati hrvatski poklisari u zajedničkom saboru. Disertacija sadrži tri glavne točke i to:

HRVATSKA NIJE POKORENA ZEMLJA;

HRVATIMA NE TREBA MAĐJARSKI JEZIK;

HRVATSKA SE MORA POLITIČKI OJAČATI.

Iste godine postaje hrvatski sabor odlučniji.

Društveni sastav u Hrvatskoj: staleži: plemstvo, svećenstvo, skupine građanstva, seljaci, kmetovi. Ilirski pokret vođen je od nižeg plemstva, svećenstva, od sinova seljaka i građana.

Otpor protiv Mađjara i preporod zasniva se na jeziku. Nosioci pokreta: omladina, studenti. Taj pokret ima dva imena i to: Hrvatski preporod i Ilirski pokret. Do g. 1832. obično se naziva Hrvatski preporod, a kasnije Ilirski pokret.

O uzrocima Hrvatskog preporoda vladaju uglavnom dva protivurječna mišljenja.

1. Hrvatski preporod izrastao je iz vlastitog razvitka, vlastitim procesom. On je autohton, čisto hrvatski. Znamenita knjiga I. Vitezovića: Croatica redi viva. U ovoj je knjizi formulirano hrvatsko državotvorno jedinstvo, hrvatska politička ideologija.

Tek 1834. poziva Gaj sve pukove na Slavenskom Jugu, da suradjuju.

2. Hrvatski preporod je odraz cjelokupnog političkog i društvenog gibanja u Evropi na hrvatskom tlu. Ipak se priznaje, da je taj pokret izrazito hrvatskog karaktera.

Hrvatski preporod znači za hrvatski narod politički početak.

U prvoj fazi pokreta ide se za obranu hrvatskog jezika, a u drugoj se javlja ideja uzajamne pomoći južnih Slavena, na čelu s Hrvatskom.

2. Razdoblje između 1848. i 1849.

U tim je godinama zaigrao ulogu ban Josip Jelačić, najprije kao eksponent domaćih težnja, a onda kao austrijski. On je pomogao ugušiti mađjarsku revoluciju.

S Mađjarima je prekinut stoljetni odnos. Jelačić naredjuje, da se ima samo njega slušati. On je pomogao Austriji. Ona, međjutim, nije ispunila svoje obaveze prema Hrvatima. Bachov apsolutizam.

Da je Jelačić pomogao ugušiti mađjarsku revoluciju nije ga zato osudio Ante Radić, jedan od ideologa hrvatskog seljačkog pokreta u dvadesetom vijeku. On kaže, da je mađjarska revolucija g.1848. spram Hrvata bila reakcionarna i da bi Hrvati vjerojatno zauvijek bili ostali pod Mađjarima, da im se g.1848. nisu oduprijeli.

Na koncu je dr.Vitezić na upit jednog slušača rastumačio pojam panslavizma.

Panslavizam se može tumačiti na dva načina. 1. Panslavizam kao pojam uzajamnog i idealnog pomaganja svih Slavena. 2. Pod pojmom panslavizma često se podrazumjeva prva uloga Rusa nad svim ostalim Slavenima. Za jednog i drugo tumačenje tog pojma ima dosta argumenata. Na Zapadu se pod tim pojmom često misli gospodstvo Rusa nad drugim Slavenima.

Da li je bio Ilirski pokret panslavističke naravi?

Prva faza hrvatskog preporoda bila je čisto hrvatske naravi,

dok se u drugoj fazi hrvatskôg preporoda nazvanog po imenu Ilirski pokret javljaju čežnje uzajamnog pomaganja južnih Slavena. Nu ostali južni Slaveni, kao Srbi i Slovenci, s tim pokretom nisu imali ništa zajedničkog. Postoje usamljeni primjeri, koji kod ova dva naroda nisu zahvatili dublje korake. Poznatô je, da je najveći slovenski pjesnik Franz Presern bio najgorčeniiji protivnik Ilirskog pokreta.

Hrvatski ilirci htjedoše sjediniti južne Slavene pod vodstvom Hrvata, s glavnim gradom Zagrebom, što srpskoj državi nije išlo u račun.

Hrvatski preporod daô je odlučujuće impulse cjelokupnom hrvatskom kulturnom i politickom životu u drugoj polovici devetnaistog vijeka.

Ur.

DRAGI ČITAOCI!

Evo Vam drugog broja "Glasa". Čitajte, sudite, kritizirajte! "Glasu" Vam prilazemo anketni list, pa Vas molimo da ga ispunite i pošaljite natrag na našu redakciju.

Želimo Vam, da i u ovom broju nadjete lektire, koja će Vas interesirati.

Sa srdačnim pozdravima

UREDNIŠTVO

Eigentümer, Verleger und Herausgeber: Kroatischer Akademikerklub, Wien I., Tiefer Graben 25.
 Verantwortl. Redakteur: Martin Prikosović, Wien XVI., Paletzgasse 17/II/3.
